Emailadressen van het WVD

Projectleiding:
Magda.Devos@UGent.be
Jacques.VanKeymeulen@UGent.be

Redactie:
Tineke.DePauw@UGent.be
Veronique.DeTier@UGent.be
Matthias.Lefebvre@UGent.be
Hugo.Ryckeboer@pandora.be
Liesbet.Triest@UGent.be
Roxane.Vandenberghe@UGent.be
Evelien.VanRenterghem@UGent.be

wvd - contact

Mededelingenblad van het
Woordenboek van de Vlaamse Dialecten

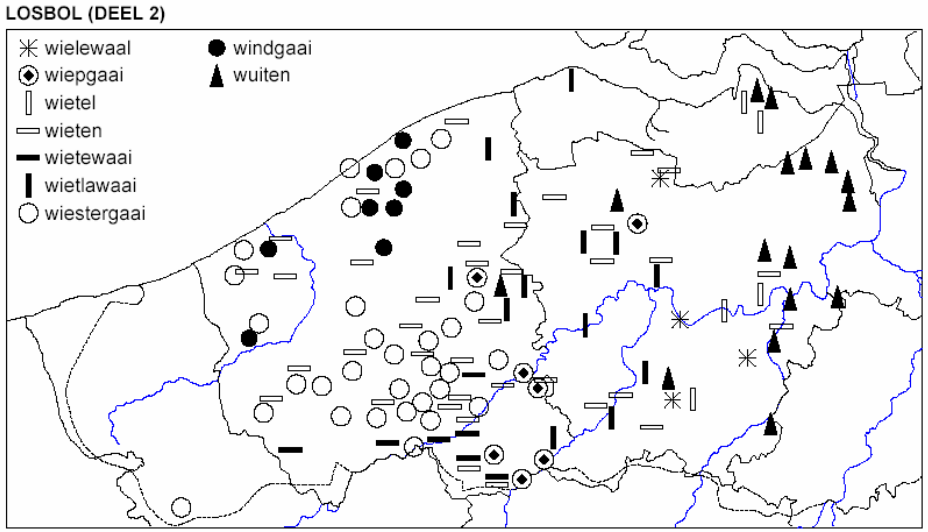

19de jaargang nr. 2, december 2005, Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit Gent

WVD-Contact

Jaargang 19, nr. 2, december 2005

Redactie en Typografie:
Tineke De Pauw, Veronique De Tier, Magda Devos, Matthias Lefebvre, Hugo Ryckeboer, Liesbet Triest, Jacques Van Keymeulen, Evelien Van Renterghem, Roxane Vandenberghe

Inhoud

Van de redactie 3

Kroniek over juni - december 2005 5
met aandacht voor:
- Voortgang van de redactie 5
- Dialectologisch werk van studenten 6
- Medewerkersbijeenkomsten 7
- Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen 9
- Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek 10
- Variaties vzw. Vlaamse koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed 11
- Proefschrift Gunther De Vogelaer 11
- Presentatie van de eerste afleveringen van het WGD 11
- Dialecten in felle kleuren 12
- Voltooiing van het Woordenboek van de Brabantse Dialecten 12
- Voordrachten door de WVD-redactie 13
- Artikelen in de marge van het project 14
- Onze informanten in de media 15

Waar komt een “schuiferluit” vandaan? 17
Tuimelperten, kunstlabergen en andere kuren in het gras 19
Pak me dan als je kan! 22
Broertje heeft suiker in de luieren geleid 27

Onze nieuwe medewerkers stellen zich voor 32
Dialect schrijven is niet gemakkelijk. Hoe moet dat? 33

Overzicht afleveringen WVD 35

Overzicht afleveringen WVD

Inleiding met klankpatroon van de Vlaamse Dialecten,138 blz. 11euro

Deel I : Landbouwwoordenschat
- Akkerland en weiland (240 blz.) 16 euro
- Behuizing (227 blz.) 16 euro
- Het erf (204 blz.) 16 euro
- Ploegen (174 blz.) 16 euro
- Rund 1 (256 blz.) 21 euro
- Spitten, eggen, rollen (132 blz.) 16 euro
- Bemesting (110 blz.) 16 euro
- Waterhuishouding (260 blz.) 16 euro
- Rund 2 (435 blz) 30 euro
- Paard 1 (426 blz.) 30 euro

Alles van deel I samen : **170 euro**

Deel II : Niet-agrarische vaktalen
- De mandenmaker (99 blz.) 8 euro
- De strodekker (40 blz.) 4 euro
- Handspinner en touwslager (59 blz.) 5 euro
- De kuiper en de hoepelmaker (135 blz.) 12 euro
- De molenaar (476 blz.) 40 euro
- De timmerman en de meubelmaker 1 (376 blz.) 30 euro

De 6 afleveringen van deel II samen : **90 euro**

- De zeevisser (815 blz.) 37,18 euro
(voorlopig te bestellen bij het WVD, Blandijnberg 2, 9000 Gent, 09 – 264 40 79)

Deel III : Algemene woordenschat
- Vogels (277 blz.) 20 euro
- Land- en Waterfauna (313 blz.) 22 euro
- Flora (672 blz.) 40 euro
- **KARAKTER (544 blz.) 35 euro**

Alles van deel III samen : **105 euro**

!!Alles van deel I,II en III samen (behalve de zeevisser): **330 euro**

Bij elk boek hoort ook een Wetenschappelijk Apparaat, dat afzonderlijk gepubliceerd wordt. Medewerkers krijgen korting. Meer inlichtingen en prijzen : 09-264 40 79.
De boeken zijn te bestellen bij drukkerij G. Michiels, Rietmusweg 96, 3700 Tongeren.
Tel. 012-23 13 25.

fleur. Die ui-achtige die niet als diftong wordt uitgesproken (Vlaamse ū*s* 'huis', West-Vlaamse *trakt*ū*r* 'tractor') wordt in het woordenboekschrift genoteerd als ū (u met een streepje erboven).

Voor tweeklanken gebruiken we iets vaker tekens die we in de Nederlandse spelling niet frequent gebruiken. Behalve de ei en de ui, gebruiken we ook tweeklanken met een duidelijk j-achtig element (euj (*neujt* 'nooit') oj (*kojter* 'kouter') en aj (*kajt* 'koud' of *ajt* 'oud')) en tweeklanken met een w-achtige klank (ow in *blow* 'blauw' en aew voor het Gentse *vraew&* 'vrouw**'**).
Sommige klanken hebben een sjwa-achtige naslag: ie∂ (*vrie∂t* 'wreed'), uu∂ (*buu∂n∂* 'boon') oe∂ (West-Vlaamse boe∂r), ee∂ (klee∂n∂) en oo∂ (West-Vlaamse broo∂t). Soms heeft ook de gerekte o, de òò nog een naslag: òò∂. Die horen we soms in wòò∂t∂r 'water' en mòò∂n∂ 'maan' of lòò∂t∂ 'laat'. Naslagen die wij met een sjwa weergeven kunnen door de informanten ook gemakkelijk worden weergegeven als ë: oeë, ieë, eeë, òòë, enz.
Belangrijk voor ons is dat u de uitspraak bij benadering weergeeft: als de ui dus als uu klinkt in uw dialect, dan mag u zeker uu noteren, bijvoorbeeld *mien uus*. De hele precieze nuanceringen blijven uiteraard moeilijk weer te geven, maar daarover hoeft u zich echt geen zorgen te maken.
Medeklinkers worden altijd geschreven zoals in de Nederlandse spelling, maar we gebruiken wel een paar afwijkende tekens. We gebruiken bijvoorbeeld zj of sj in woorden zoals gendarm (*zjendarm*) of sjaal (*sjal*)of in het West-Vlaamse verkleinwoord van boekje (*boeksj∂*). De G (als hoofdletter geschreven) gebruiken we voor de Franse g van zakdoek (*zaGdoek)*.
Belangrijk voor ons is wel dat u de uitspraak zo goed mogelijk weergeeft. Dat geldt zeker voor wegval van medeklinker: bijvoorbeeld *pjèèt* i.p.v. paard. Dan is het logisch dat u die r niet schrijft. Zegt u bijvoorbeeld *canasière* en niet *carnasière* voor een boekentas, dan is het duidelijker als u de r ook weglaat, of er een aantekening bij maakt. In dergelijke gevallen is het immers meestal onvoorspelbaar of de r wordt uitgesproken of niet. Als de ng in bijvoorbeeld *tengel* wegvalt, en u schrijft in het Meetjesland *tèëël*, dan is dat voor ons een goede hulp. Natuurlijk weten wij van bepaalde klanken wel hoe ze uitgesproken worden, maar met wat extra hulp van de informant is het uiteraard duidelijker.
We hopen dat u met dit korte overzicht al aan de slag kunt, maar laat u er niet door afschrikken. Wij vinden dat u het al altijd goed hebt gedaan en bij twijfel weten we u zeker te vinden voor meer informatie. U mag dus uw gebruikelijke manier van noteren zeker behouden!

Veronique De Tier

Van de redactie

De WVD-redactie wenst alle lezers en medewerkers van het WVD een gelukkig nieuwjaar. We hopen dat het nieuwe jaar voor u vooral veel vreugde brengt. De WVD-redactie start in elk geval hoopvol. Vorige keer vertelden we al dat het WVD na een periode van financiële problemen opnieuw wat ruimer kon ademhalen, dankzij een subsidie van de Gentse universiteit en een nieuw krediet van het FWO-Vlaanderen. U maakte in het juninummer al kennis met Liselotte Van Vlem, die op 1 februari in dienst kwam om de opvraging van de Algemene Woordenschat af te ronden. Zij is druk bezig geweest om nieuwe informanten te werven. Via allerlei kanalen (seniorenclubs, heemkundige kringen, …) zijn proefvragenlijsten verspreid. De proefvragenlijst is ondertussen door heel veel informanten ingevuld; zij krijgen binnenkort vervolglijsten. Uiteraard hopen wij dat zij ons de volgende jaren heel wat dialectwoorden aanleveren en dat zij een aantal gaten op onze dialectkaarten kunnen opvullen. Voor deze nieuwe informanten zal dit het eerste WVD-Contact zijn dat ze als WVD-medewerker in de brievenbus krijgen. We verwelkomen hen heel hartelijk. Dat geldt uiteraard ook voor alle medewerkers die al jaren lang onze vragenlijsten invullen. Zonder informanten kan de redactie immers geen dialectwoordenboek maken.

Liselotte Van Vlem heeft de redactie op 15 september verlaten. Zij blijft werkzaam aan de Universiteit Gent, maar werkt nu aan een project bij de vakgroep Engelse Taalkunde, waar ze de gelegenheid krijgt te promoveren. We wensen haar het allerbeste. Liselotte werd opgevolgd door Evelien van Renterghem, die zich vooral met de enquêtes en de nieuwe informanten zal bezighouden. Verder werd de redactie uitgebreid met Roxane Vandenberghe (zij was al een paar jaar verbonden aan het WVD en maakte de aflevering over de zeevisser), Liesbet Triest en Matthias Lefebvre. Wie op de medewerkersbijeenkomsten in Brugge, Gent of Terneuzen aanwezig was, kon al kennismaken met hen. Van drie van hen vindt u in dit nummer een bijdrage. Zij stellen zich daar ook aan u voor.

De huidige WVD-redactie bestaat dus uit vijf voltijdse redacteuren en één deeltijdse kracht: Veronique De Tier (die ook parttime consulent streektalen in Zeeland is), Tineke De Pauw en de vier nieuwe redactieleden. Magda Devos en Jacques Van Keymeulen begeleiden het WVD-project als promotor en copromotor.

Met de toekenning van de nieuwe subsidies wordt prioriteit gegeven aan het afronden van de enquête, het afwerken van de publicaties i.v.m. de landbouwwoordenschat en het invoeren van de gegevens van de Algemene Woordenschat. Ook West-Vlaanderen probeert - na een korte periode waarin geen subsidie beschikbaar gesteld werd - zijn steentje bij te dragen door een subsidie te verlenen in het kader van de ontsluiting van cultureel erfgoed. De provincie stelt hiervoor 12.500 euro ter beschikking. Ook Oost-Vlaanderen en Zeeland hebben toegezegd het project in de volgende jaren financieel te blijven steunen. Wij zijn hen daarvoor zeer dankbaar.

Zoals steeds vindt u bij dit nummer enkele vragenlijsten. Wij weten dat sommige informanten wat afgeschrikt worden door de hoeveelheid, maar om de hoge portkosten te beperken hebben wij geen andere mogelijkheid dan enkele lijsten samen aan u door te sturen. Als u ze niet onmiddellijk allemaal kunt of wilt invullen, dan is dat zeker geen probleem. Meestal is er tijd genoeg. Als het om een dringende lijst gaat, dan laten wij u dat uiteraard weten. Dit keer zijn er diverse thema's: voeding, kinderspelen (knikkeren), het kaartspel en een navraaglijst over het innerlijke. De vragenlijst over het kaartspel moet gegevens opleveren voor een licentiaatsverhandeling van een van onze studenten. Het innerlijke is volop in bewerking en in het voorjaar van 2006 starten we met de invoer van de vragenlijsten over school en kinderspelen. Daarom vragen wij u deze drie vragenlijsten vòòr half februari aan ons te bezorgen. De vragenlijsten over voeding kunt u wat langer houden. Vul de vragenlijsten indien mogelijk in samen met een goede zegsman of zegsvrouw. Twee (of meer) weten altijd meer dan één.

Kroniek over juni-december 2005

De vragenlijsten die we in de loop van 2005 hebben rondgestuurd, kwamen goed terug. We geven hieronder de stand van zaken voor alle lijsten die u in 2005 kreeg. De aantallen verwijzen naar wat op het ogenblik van het klaarmaken van dit nummer (begin december) al op de redactie is aangekomen.

WVD 145: Fruit (december 2004): 95 vragen, 166 ingevulde lijsten.

WVD 146: School 1 (december 2004): 117 vragen, 184 ingevulde lijsten.

WVD 147: School 2 (december 2004): 97 vragen, 182 ingevulde lijsten

Dialect schrijven is niet gemakkelijk. Hoe moet dat?

Op de medewerkersbijeenkomsten vroegen heel wat medewerkers zich af hoe je dialectuitspraak het best kan weergeven. Wie talen heeft gestudeerd kent waarschijnlijk het International Phonetic Alphabet (IPA), waarbij je de uitspraak kan weergeven via speciale tekens. Maar veel van onze invullers kennen dat speciale alfabet niet en daarom moeten we dus proberen op een andere manier duidelijk te maken hoe bepaalde woorden klinken. Welk schrift gebruiken we bij het WVD?

Woordenboekschrift

Het woordenboekschrift dat in het WVD gebruikt wordt, is een uitspraakspelling. Het is een compromisspelling, omdat we graag willen dat alle belangstellenden de dialectwoorden in het WVD kunnen lezen. We gebruiken daarom alleen tekens die in de gewone spelling ook bestaan, behalve het sjwa-teken (*∂*), dat gebruikt wordt om de 'doffe e' van *de* [*d∂*], *het* [*h∂t*] of *tafel* [*tòòf∂l∂*] weer te geven.

Vaak zijn er geen noemenswaardige problemen bij het neerschrijven van een dialectwoord, zeker niet bij de korte klinkers. De ie, oe, i, u, o, e en de a schrijven we zoals we die in het Nederlands ook zouden schrijven. Natuurlijk is bijvoorbeeld de i van wit in het Nederlands niet helemaal dezelfde als de i in het West-Vlaamse pit 'put', maar die minieme verschillen kunnen en willen we ook niet weergeven in ons woordenboek. We bestuderen immers woordenschat en niet de uitspraak van woorden.

De uu-klank van *duwen* en *ruw* moeten we uiteraard dubbel schrijven om een verschil te kunnen maken met de u-klank van *vullen* en *put*. Ook bij de lange vocalen gebruiken we in een aantal gevallen dezelfde notatie als in de Nederlandse spelling: ee, eu en oo. De ie, uu en oe die we bij de korte klinkers al gebruikten worden soms wat langer uitgesproken, bijvoorbeeld voor een r. Die lengte geven we weer door boven de ie, uu en oe een lange streep te plaatsen.

Moeilijker zijn klanken als de éé (zoals in *Claire*), of de ae die iets meer in de richting van de aa gaat, zoals in het Noord-West-Vlaamse *paert* of *blaeten*, of het Gentse *vraew∂*. Een andere aa-variant is de lange aa die we horen in het Oost-Vlaamse *aat* 'hout' of het West-Vlaamse *kaav∂* 'schoorsteen'. Ook de 'donkere' lange oo komt in onze dialecten vaak voor. Wij gebruiken daarvoor òò: *wòòter* 'water', *slòòpm* 'slapen' Deze klank wordt door onze informanten vaak weergegeven als ao of oa. Ook dat is voor ons duidelijk; we weten wat ermee bedoeld wordt. Een laatste afwijkende klank is de klank van *soeur* en

Nieuw redactielid Evelien Van Renterghem stelt zich voor:

Ik ben Evelien Van Renterghem, één van de nieuwe medewerkers bij het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten. In 2004 ben ik aan de Universiteit Gent afgestudeerd als licentiate Germaanse Talen (Nederlands – Engels). Daarna heb ik in Brussel nog een jaar radio- en tv-journalistiek gestudeerd. Een goeie drie maanden geleden werd ik wetenschappelijk medewerker bij het WVD. Sindsdien fiets ik weer elke dag de Blandijnberg in Gent op! Binnen de redactie van het Woordenboek hou ik mij vooral bezig met het verwerken van de gegevens over levensstadia en het opstellen van nieuwe vragenlijsten voor het onderdeel 'Algemene Woordenschat'. De vragenlijst over drank en tabak, die u in deze feestperiode wellicht met veel plezier zal invullen, is één van de lijsten die ik de voorbije maanden heb opgesteld. Ik heb daarbij het genoegen gehad een aantal mondelinge opvragingen te mogen doen. Graag wil ik de informanten bij wie ik mocht langsgaan, bedanken voor de hartelijke ontvangst! Naast het redactionele werk, heb ik ook de opdracht gekregen nieuwe dialectsprekers te zoeken voor het invullen van vragenlijsten. Wij zouden graag op elke plaats van ons onderzoeksgebied minstens één goede informant hebben. Als u mensen kent die ook willen meewerken aan ons woordenboek, laat het mij dan weten! Ik wens u een prettige kerstperiode en een gezond 2006!

Nieuw redactielid Matthias Lefebvre stelt zich voor:

Mijn naam is Matthias Lefebvre en ik ben sinds 15 september 2005 voltijds redacteur bij het WVD. Ik ben in juli dit jaar als licentiaat Germaanse talen (Nederlands-Engels) afgestudeerd aan de Universiteit Gent. Ik prijs mezelf een gelukkig man dat ik de mogelijkheid gekregen heb om op de redactie van het WVD op een wetenschappelijke manier met taal om te gaan. De dialecten zijn zienderogen aan het verdwijnen en ik draag graag mijn steentje bij om het talige erfgoed in kaart te brengen. Bovendien geniet ik het voorrecht om met vijf toffe én zeer bevallige collega-vrouwen samen te werken. In samenwerking met en onder begeleiding van Tineke De Pauw bereid ik een aflevering 'School & Kinderspelen' voor. Bij dit WVD-Contact vindt u een vragenlijst over de knikker. Gelieve die dan ook in te vullen en terug op te sturen naar onze redactie. Dan kunnen wij ze verwerken. Ik dank u alvast voor uw medewerking en ik hoop u op één van onze volgende bijeenkomsten te zien. Prettige feesten alvast!

WVD 148 : Levensstadia 1: Seksualiteit (juni 2005): 95 vragen, 146 ingevulde lijsten

WVD 149: Levensstadia 2: Zwangerschap, geboorte, dood (mei 2005): 127 vragen, 149 ingevulde lijsten

WVD 150: Levensstadia 3: Huwelijk, dood, begrafenis (mei 2005): 154 vragen, 155 ingevulde lijsten

WVD 151 : Levensstadia 4: Levensstadia (juni 2005): 154 vragen, 149 ingevulde lijsten.

WVD 152: Levensstadia 5: Afstamming (juni 2005): 100 vragen, 137 ingevulde lijsten.

WVD 153: Voorbeeldvragenlijst (werving nieuwe informanten) (juni 2005): 8 vragen, 163 ingevulde lijsten

WVD 154: Innerlijk 8: Navraaglijst (juni 2005): 90 vragen, 145 ingevulde lijsten

WVD 155: Voeding 9: Snoep (sept 2005): 92 vragen, 162 ingevulde lijsten

WVD 156: Kinderspelen (sept 2005): 128 vragen, 155 ingevulde lijsten

Alle medewerkers worden hartelijk bedankt voor de moeite die ze hebben gedaan bij het invullen van deze vragenlijsten. Ook niet volledig ingevulde lijsten zijn welkom. Wij beseffen dat niet alle vragen door iedereen kunnen worden ingevuld. Maar we vragen uiteraard liever wat te veel dan te weinig.

Voortgang van de redactie

Vanaf september hebben enkele nieuwe redactieleden de redactie versterkt. In de tweede helft van 2005 is dus heel wat tijd geïnvesteerd om deze nieuwe medewerkers op te leiden en in te werken in de dagelijkse bezigheden van een dialectwoordenboekredactie. Tegelijk wordt het computerprogramma vernieuwd en uitgetest, wat voor enige vertraging zorgt bij de verwerking van de gegevens.

Landbouw

Met de versterking van de WVD-redactie is weer een aanvang gemaakt met de verdere invoer van de woordenschat i.v.m. de veeteelt. Op dit ogenblik voeren Roxane Vandenberghe en Veronique De Tier de WVD-vragenlijsten over het varken en het pluimvee in. Die werden in de jaren 80 opgevraagd. Veronique De Tier werkte ook verder aan de WVD-aflevering over "Het Paard 2", die in 2006 gepubliceerd wordt.

Algemene Woordenschat

Drie nieuwe medewerkers storten zich samen met Tineke De Pauw op de Algemene Woordenschat. Zij voerden de voorbije maanden gegevens van drie licentiaatsverhandelingen in de database in (Filip Declerck en Nele Beerens over voeding, Benedicte Declerck over de woning). Onze vrijwillige medewerker Jean-Pierre leverde de voorbije maanden mooi werk door voor de onderwerpen 'Lichaam', 'School en spel', 'Levensstadia' en 'Voedsel' de bestaande woordenboeken te excerperen; die gegevens werden al deels ingevoerd door de nieuwe medewerkers. Op dit ogenblik werken zij aan gegevens uit de oudere ZND-vragenlijsten, die opgevraagd werden tussen 1930 en 1950. Evelien Van Renterghem bereidt proefvragenlijsten voor, waarvan u er al enkele bij dit WVD-Contact aantreft. Ook Matthias Lefebvre heeft een vragenlijst opgesteld i.v.m. het knikkeren en er is ook nog een laatste navraaglijst over het innerlijke. Die moet de ontbrekende gegevens aanleveren voor de tweede aflevering over 'Het Innerlijke', die door Tineke De Pauw verder werd voorbereid en die in 2006 gepubliceerd zal worden.

Dialectologisch werk van studenten

Veerle Cortvriendt werkt dit jaar haar licentiaatsverhandeling over de oogst af. Ze maakt daarbij gebruik van de ingevulde lijsten van het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten. Valerie Vandercruyssen houdt zich bezig met het kaartspel in West-Vlaanderen. De vragenlijst over het kaartspel die u bij dit WVD-Contact vindt, zal bijkomende gegevens opleveren voor haar licentiaatsverhandeling. Lies Vanmaelsaeke bereidt een licentiaatsverhandeling voor over school en kinderspel. Zij zal onder andere gegevens gebruiken van de al ingevulde vragenlijsten over school en kinderspelen.
Voor het vak dialectologie, dat gedoceerd wordt door Jacques Van Keymeulen, bereiden enkele studenten een jaarwerk voor over voedselterminologie. Op

snoepjes. Die laatste samenstelling is dus vergelijkbaar met het Waaslandse *suikerballetjes.*

In Kortrijk, Veurne en Loker vonden we de benaming *dragee* terug. Geen toeval, als je weet dat die drie plaatsen vrij dicht tegen de Franse of Waalse taalgrens liggen. *Dragée* is immers het Franse woord voor doopsuiker. In Sint-Niklaas werd het unicum *boeletjessuiker* (wat waarschijnlijk *boelekessuiker* moet zijn) opgegeven. *Boeletje* is volgens Teirlinck gangbaar als troetelnaam voor een kindje. Voor *boeletjessuiker* geldt dus dezelfde verklaring als voor *kindjessuiker.* Ten slotte hebben we ook nog de unica *eitjes* (Steenhuize-Wijnhuize) en *suikertjes* (Anzegem) opgetekend.

Evelien Van Renterghem

Bibliografie

WNT = *Woordenboek der Nederlandse Taal*., 's Gravenhage / Leiden, 1863-1998.
VAN DALE GROOT WOORDENBOEK VAN DE NEDERLANDSE TAAL, 14e herz. uitg., Utrecht: Van Dale Lexicografie, 2005.
Suikerbonen en beschuit met muisjes, eetgewoonten bij sleutelmomenten in het leven, een cultureel erfgoedproject in het Benelux Middengebied, 2005.
DE BO, L.L. *Westvlaams Idioticon*. Gent, 1873.
TEIRLINCK, IS. *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon,* Gent: Siffer, 1908-1921
http://www.suikerinfo.nl/nl/downloads/persbericht_suiker_en_feest.pdf

Nieuw redactielid Liesbet Triest stelt zich voor:

Mijn naam is Liesbet Triest en op 1 september 2005 kwam ik de WVD-redactie versterken. Net als mijn collega Evelien Van Renterghem ben ik in juni 2004 afgestudeerd als licentiaat Germaanse talen (Nederlands-Engels), en daarna volgde ik nog een masteropleiding journalistiek aan de Universiteit Gent. Uiteindelijk ben ik dus niet op een krantenredactie terechtgekomen maar wel op die van het WVD! Intussen heb ik al uitgebreid kennis kunnen maken met de grote verscheidenheid van het Vlaamse dialectlandschap én heb ik al heel wat bijgeleerd over het onderwerp waarin ik mij de komende maanden zal blijven verdiepen: het lichaam en ziekten. De vragenlijsten over dit onderwerp zijn al enkele jaren geleden opgestuurd, dus nu is het aan mij om al uw ingevulde gegevens te verwerken tot een ongetwijfeld lijvige aflevering. Hartelijk bedankt voor uw medewerking aan ons woordenboek en ik wens u alvast een vrolijke kerst en een gezond en gelukkig 2006 toe!

5. Kindjeskak en kakmenten

In West-Vlaanderen (en op enkele geïsoleerde plaatsen in Oost-Vlaanderen), vinden we allerlei woorden met *kak* terug. *Kindje(s)kak/kindjekaks* en *kakmenten/kakmentjes* zijn daarvan de meest voorkomende. Daarnaast duiken nog tal van andere onsmakelijke termen op die we u niet willen onthouden: *kakpillen* (Everbeek), *kaksuiker* (Kortrijk), s*uikerboonkaka's* (Woumen), *kinderkreuteltjes* (Nieuwpoort), *kinderstrontjes* (Sint-Andries), *kindjeskeuteltjes* (Rumbeke), *kindjeskeutels* (Scheldewindeke), *kinderkakken* (Torhout), *kindjeskaka* (Oostkerke) en *doopkeutels* (Gullegem). Enkele informanten gaven uitdrukkingen op die meteen verklaren waar al die 'kakbenamingen' vandaan komen. *Suikerbolletjes die het kindje gelegd heeft* (Roeselare), *de eerste kindjeskak* (Beernem), *kak van 't kindje* (Aardooie) en *suikerbollen die het kindje gekakt heeft* (Oostende) omschrijven alle zeer plastisch waar het om gaat.

Vroeger maakte men de kinderen wijs dat de pasgeboren baby de suikerbonen zelf kakte. Men liet het snoepgoed dan uit de luier van de baby vallen en de kinderen moesten ze oprapen. In het boekje *Suikerbonen en beschuit met muisje, eetgewoonten bij sleutelmomenten in het leven* lezen we:

> "Peter en meter waren er natuurlijk. Zij betaalden de suikerbonen die het kindje moest 'kakken'. De kinderen mochten ze dan oprapen van de grond. Om ter meest, maar nadien moesten ze wel eerlijk verdeeld worden. Ze hebben ons veel wijsgemaakt in die tijd!".

Kindje(s)kak/kindjekaks komt over heel West-Vlaanderen verspreid voor, *kakmenten/ kakmentjes* daarentegen vinden we enkel in het zuidoosten van West-Vlaanderen, ongeveer in hetzelfde gebied als *doopmenten.* Zoals hierboven gezegd, komt *menten* van het Franse *menthe*. *Kakmenten* zijn dus muntjes die door het kindje 'gekakt' zijn.

6. Minder voorkomende benamingen

Tot slot leverde onze opvraging nog een aantal woorden op die maar op één plaats of op een paar plaatsen voorkwamen. Naar analogie met *doopsuiker* vonden we *doopbonen* (Erpe-Mere), *dooppilletjes* (Zegelsem) en *doopspekjes* (Stalhille, Leisele). Het woord *doopbonen* is waarschijnlijk ontstaan uit het dooreenhalen van *doopsuiker* en *suikerbonen.* In de taalkunde noemen we zoiets een *contaminatie*. *Dooppilletjes* verwijst opnieuw naar de vorm van het snoepgoed en *doopspekjes* bevat het woord *spekjes,* een dialectwoord voor

basis van de WVD-gegevens zullen zij taalkaarten tekenen van de benamingen voor hoofdkaas, reuzel, peul, bloedworst, snoepen en ontbijtkoek en daar een commentaar bij schrijven. We hopen die gegevens te combineren met de gegevens die voor het Woordenboek van de Brabantse en de Limburgse dialecten zijn opgetekend om overzichtskaarten te maken van het hele Zuid-Nederlandse taalgebied.

Medewerkersbijeenkomsten

De WVD-redactie vond dit jaar eindelijk nog eens de tijd om haar informanten in de bloemetjes te zetten, want het was alweer een tijd geleden. Op zaterdag 1 oktober werden onze West-Vlaamse medewerkers verwacht in het Parochiaal Centrum Maria Magdalena in Brugge. De Oost-Vlamingen verzamelden op zaterdag 22 oktober in de kelderzaal van het Lakenmetershuis op de Vrijdagmarkt in Gent. Naar goede gewoonte kwamen redacteuren en informanten bij een koffiekrans samen met als gespreksonderwerp de stand van zaken van het WVD. Magda Devos in Brugge en Jacques van Keymeulen in Gent gaven eerst kort toelichting bij de vorderingen van het woordenboek.

Ze konden daar ook meedelen dat de WVD-redactie sinds september 2005 vier nieuwe krachten had. Daarna gaf Tineke uitleg bij het invullen van de vragenlijsten, want daar bestaat soms wel wat verwarring rond. Ook de nieuwe informanten kwamen op die manier te weten hoe ze het best te werk gaan bij het optekenen van hun dialectwoordenschat. Vervolgens besprak Tineke De Pauw enkele taalkaarten uit de tweede aflevering over het innerlijke. Dat zorgde voor de nodige discussie en hilariteit. Daarna was er tijd om wat bij te praten en elkaar wat beter te leren kennen. Beide middagen werden afgesloten met een bezoek aan een museum. In Brugge bezochten we het Volkskundig Museum en in Gent trakteerden we met een kijkje in het Huis van Alijn dat momenteel eer betoont aan de overleden toneelschrijver en auteur Romain De Coninck. Ook de Taalkamer is er van onschatbare waarde.

Deze medewerkersbijeenkomsten waren voor iedereen een prettig weerzien. De redactie heeft enorm genoten van de twee bijeenkomsten en hoopt dat de aanwezigen ook een fijne middag hadden. Uiteraard hopen we andere medewerkers te kunnen overtuigen om er bij een volgende bijeenkomst ook bij te zijn.

boterballetjes en *caramelballetjes.* In Zottegem, Nevele en Meigem vergelijkt men de vorm van doopsuiker met die van bessen. Op die drie plaatsen werd namelijk de term *suikerbezen* opgetekend.

Het woord *suikerbollen/-bolletjes* kent een opmerkelijke geografische verspreiding: het komt voor in het westen van West-Vlaanderen en in het oosten van Oost-Vlaanderen. Bovendien gebruikt men in Frans-Vlaanderen de term *suikerbollen* in de betekenis 'snoepjes'. We zien dus dat de term enkel in de uithoeken van het Vlaamse dialectgebied voorkomt en dat er daartussen een groot gebied ligt waar het niet gebruikelijk is. Zo'n patroon vinden we op veel dialectkaarten terug. De randgebieden waar het woord voorkomt, noemen we met een geleerd woord *relictgebieden*. Dat zijn gebieden waar je nu nog kan zien hoe de taaltoestand vroeger was. Mogelijk gebruikte men vroeger in het hele Vlaamse taalgebied de term *suikerbollen* (al dan niet in de ruimere betekenis 'snoepjes') en is het woord naar de rand verdrongen, toen men in de centrale dialecten een nieuw woord begon te gebruiken.

4. Doopmenten en suikerbaptême

De benamingen *doopmenten/doopmentjes* en *suikerbaptême/sucebaptême/baptême* verwijzen net als het algemeen verspreide *doopsuiker* naar de feestelijke gelegenheid van het doopsel. Zowel *doopmenten* als *suikerbaptême* komen voor in het zuidoosten van West-Vlaanderen, meer bepaald in de Leiestreek en tegen de grens met Wallonië. Beide dialectbenamingen zijn beïnvloed door het Frans. Het tweede deel van de samenstelling *doopmenten*, namelijk *menten,* verwijst naar het Franse *menthe*, wat 'munt' betekent. Bij de Bo lezen we onder *mente*: "Pastielje van suiker en mente, plat of rond". Het gaat hier dus opnieuw om een vergelijking: het doopsuiker gelijkt op de pastilles die wij *muntjes* noemen.

De woorden *suikerbaptême* (Wevelgem en Menen), *baptême* (Kortrijk) en *sucebaptême* (Wervik) verwijzen nog veel duidelijker naar het Frans. *Baptême* is namelijk het Franse woord voor doopsel of doop. *Sucebaptême* komt waarschijnlijk van *sucrebaptême,* een letterlijke vertaling van *doopsuiker*. Mogelijk komt dat woord ook voor in enkele dialecten van Wallonië en Noord-Frankrijk. Het Franse standaardwoord voor doopsuiker is niet *sucrebaptême,* maar *dragée (de baptême),* een term die ook in ons gebied een paar keer voorkomt.

van werken en kunnen wij hun dialectkennis testen. Vragenlijst 149 werd in mei van dit jaar rondgestuurd. Ze behandelt binnnen de rubriek 'levensstadia' de zwangerschap, de geboorte en de doop. Voor beide vragenlijsten luidde de vraag: "Hoe noemt u in uw dialect de suikerbonen die bij de doop van een kind als geschenk worden gegeven?".

2. Doopsuiker, suikerbonen en kindjessuiker

Wanneer we de kaart van het begrip 'doopsuiker' bekijken, dan zien we dat er twee dialectwoorden zijn die in heel Oost- en West-Vlaanderen voorkomen: *doopsuiker* en *suikerbonen/suikerboontjes.* Niet toevallig zijn dat ook de twee termen die in de standaardtaal gebruikt worden. Beide woorden zijn eenvoudig te verklaren: *doopsuiker* geeft aan dat het suikergoed bij een doopsel geschonken wordt en *suikerbonen/suikerboontjes* verwijst naar de vorm van het suikergoed. De traditionele suikerbonen lijken namelijk op witte bonen.

Ook de dialectbenaming *kindjessuiker/kinder(tjes)suiker* (*kindertjessuiker* altijd onder de vorm *kinnekessuiker)* komt in bijna heel Oost- en West-Vlaanderen voor. Enkel in het westen van West-Vlaanderen vinden we het niet terug. De samenstelling *kindjessuiker* moet waarschijnlijk begrepen worden als 'suiker, komende van een pasgeboren kind'. Vroeger maakte men de kinderen namelijk wijs dat de suikerbonen de eerste keuteltjes waren van de nieuwgeborene. Vandaar het eerste vers van bovenstaand gedichtje: "broertje heeft suiker in de luieren geleid". Ook de verschillende doopsuikerbenamingen met het element *kak* (zie verder) bevestigen het vermoeden dat het woord *kindjessuiker* 'suiker, komende van het kind' betekent.

3. Suikerballen, -bollen, -bezen en -eitjes

De kaart toont ook een heleboel woorden, die net zoals de term *suikerbonen,* hun naam ontlenen aan de vorm van het suikergoed. *Suikerbollen/-bolletjes* (meestal onder de vorm *suikerbollekes), suikerballen/-balletjes* (altijd onder de vorm *suikerballekes), suikereitjes* (altijd onder de vorm *suikereikes)* en *suikerbezen* zijn de meest voorkomende dialectwoorden die volgens dat principe gevormd zijn. Ze verwijzen alle naar de ronde of ovale vorm van het suikergoed. We zien op de kaart dat *suikereitjes* typisch is voor het Meetjesland, terwijl men in het Waasland het woord *suikerballen/-balletjes* gebruikt. Dat laatste gebruik is niet verwonderlijk, aangezien *balletjes* in het Waasland de courante term is voor snoepjes. Zo spreekt men er ook van

Samenwerking met Zeeuws-Vlaanderen

Jacques Van Keymeulen volgde als adviseur enkele bijeenkomsten van de Wetenschappelijke Commissie van de Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek. De Vereeniging heeft zoals steeds enkele vragenlijsten uitgestuurd, als bijlage bij hun kwartaalblad Nehalennia. Een aantal vragenlijsten is op de WVD-vragenlijsten gebaseerd.

Ook in Zeeuws-Vlaanderen was er traditioneel een medewerkers-bijeenkomst. Dit jaar waren we op 7 november te gast in brasserie Xieje in Terneuzen. Veronique De Tier lichtte de stand van zaken toe; Tineke De Pauw vertelde iets over de te verschijnen aflevering over 'het innerlijke' en de nieuwe redacteuren stelden zich voor door elk een deel van hun project toe te lichten met een woordkaart. Na de koffie en de bolus konden we een kijkje nemen in het schoolmuseum van Terneuzen. Rinus de Jonge gaf deskundige uitleg. Daarna konden de informanten nog vragen stellen en werd bijgepraat over van alles en nog wat. Ook hier werd uitbundig gediscussieerd over allerlei dialectwoorden. Zoals steeds zorgde de Zeeuws-Vlaamse coördinator Rinus Willemsen dat alles in goede banen liep. Wij zijn hem hiervoor zeer dankbaar.

Op 15 oktober was het traditioneel ook weer Zeeuwse Dialectdag van de Zeeuwsche Vereeniging voor Dialectonderzoek in Kapelle. Jacques Van Keymeulen was er aanwezig als wetenschappelijk adviseur. Veronique De Tier was er uiteraard ook als consulent streektalen. De dialectdag van 2005 stond in het

teken van kinderspelen. Het jubileumboek *Koekoek Schietebroek. Kinderspelen in Zeeland,* dat naar aanleiding van het 75-jarige bestaan van de vereniging is samengesteld, werd er gepresenteerd en heel wat verhalen stonden dan ook in het teken van sport en spel.
Het eerste exemplaar werd tijdens de jaarvergadering aangeboden aan de burgemeester van Kapelle, die de dag opende en aan Esther Goedhart-Schot, voormalig kampioene atletiek, die in het Zeeuws over haar loopbaan vertelde. Daarna was het de beurt aan andere vertellers en zangers, verspreid over het ochtend- en middaggedeelte. Pau Heerschap praatte het programma aan elkaar.
De leden van de Zeeuwse Dialectvereniging konden alweer terugblikken op een gevarieerde dag en kijken er wellicht al naar uit hoe de vereniging volgend jaar het thema 'dialect en muziek' naar voren brengt.

Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek

Van Frans Debrabandere verscheen in september het *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek*. Het boek werd in Gent en in Sluis gepresenteerd, respectievelijk op 22 en 28 september. Op beide presentaties sprak Johan Taeldeman over dialectetymologie. Hij leerde het publiek genieten van etymologie door onder andere de etymologieën van *lochting* en *kween* te verduidelijken. Ten slotte vertelde Frans Debrabandere zelf nog over de totstandkoming van dit lijvige boek. De eerste exemplaren werden in Gent aangeboden aan de gouverneur van Oost-Vlaanderen en in Sluis aan de drie burgemeesters van Zeeuws-Vlaanderen en aan de voorzitter van de Stichting Johan Hendrik van Dale. Deze stichting heeft Frans Debrabandere gevraagd om naast het *West-Vlaams etymologisch woordenboek* van enkele jaren geleden en het nu verschenen *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek* ook een *Zeeuws etymologisch woordenboek* te maken.

In Sluis werd de presentatie voorafgegaan door een extra lezing van Jan Stroop. Hij lichtte er enkele Zeeuwse woorden toe, en legde de nadruk op de positie van het Zeeuws tussen het Vlaams en het Brabants. Beide presentaties kenden een groot succes.

Broertje heeft suiker in de luieren geleid...

Broertje heeft suiker in de luyeren geleid,
broertje is zoet,
hy heeft beentjes en armpjes,
geeft broertje een zoentje,
hy zal U suiker geeven.

1. Inleiding

Bovenstaand gedichtje werd in de achttiende eeuw opgetekend door een Leidse arts. Het schenken van doopsuiker bij de geboorte van een kindje is een oud gebruik dat tot op vandaag standhoudt. Vroeger werden de suikerbonen gewoon uitgestrooid. Zoals we in het gedichtje lezen, liet men ze meestal uit de luier van het pasgeboren kind vallen. Vandaag vind je in gespecialiseerde winkels de meest uiteenlopende doopsuikerverpakkingen en ook de doopsuiker zelf bestaat in allerlei kleuren en vormen. De kersverse ouders proberen vaak origineel uit de hoek te komen.

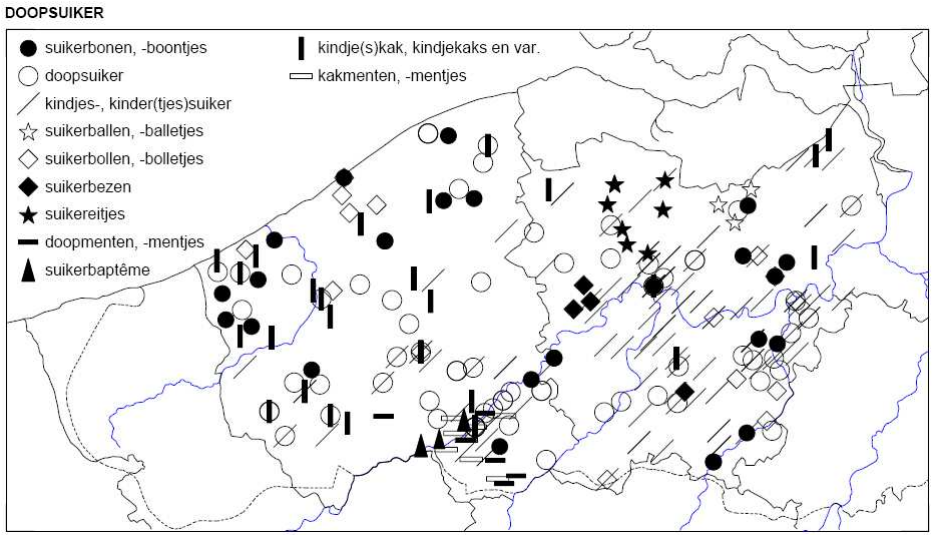

De gegevens op de kaart zijn gebaseerd op twee WVD-lijsten: vragenlijst 153 (vraag 1) en vragenlijst 149 (vraag 121), die beide nog niet lang geleden zijn rondgestuurd. Vragenlijst 153 is een proefvragenlijst die wij naar nieuwe dialectinformanten sturen. Zo maken de nieuwkomers kennis met onze manier

op de bruggen en ***tien op de schreven***. Voor ***tien op de bruggen*** is er een brede straat of een grote ruimte nodig waar de spelers elkaar achterna kunnen zitten. Interessant om te weten is dat het spel ***tien op de schreven*** uitsluitend gespeeld werd rond het standbeeld van Jakob van Artevelde in Gent, door de jongens van de Vrijdagmarkt en van omliggende straten. Het beeld stond op twee platformen en de jongens noemden de randstenen en de verbindingslijnen van deze twee platformen 'schreven'; daarop speelden zij ***tiene***. Toen jaren geleden de Vrijdagmarkt opnieuw geplaveid werd, werd het tweede platform weggenomen om meer ruimte te hebben voor de marktkramen. Van dit ogenblik af kon het spel niet meer gespeeld worden.

4. Slot

In mijn uiteenzetting komen al een aantal interessante dialectbenamingen voor het tikkertjesspel aan bod, maar zoals eerder vermeld bestaan er nog veel meer. We geven u er enkele mee: ***takje***, ***achter(na)zittertje***, ***pakkertje***, …Pas als we alle materiaal samengebracht hebben, zullen we de verschillende dialectbenamingen voor het kinderspel duidelijk en hopelijk volledig in kaart kunnen brengen. Ook de vele varianten van het tikkertjesspel lijken interessant om nader te bestuderen. Toch hoop ik al een aanzet te hebben gegeven voor verder onderzoek, want het laatste woord over dit populaire loopspel is zeker nog niet gezegd en geschreven!

Matthias Lefebvre

Bibliografie

BOON, DEN, T. & GEERAERTS D., *Van Dale groot woordenboek van de Nederlandse taal*, 14e herz. uitg., Utrecht: Van Dale Lexicografie, 2005.
DEBRABANDERE, F., *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek: de herkomst van Oost- en Zeeuws-Vlaamse woorden*, Amsterdam: Veen, 2005.
DE COCK A. & TEIRLINCK IS., *Kinderspel en kinderlust in Zuid-Nederland I*, Gent: Siffer, 1902-1908.
DE TIER, V. e.a., *Koekoek schietebroek. Kinderspelen in Zeeland*, Krabbendijke: Van Velzen B.V., 2005.
GHIJSEN, HA.C.M., *Woordenboek der Zeeuwse Dialecten*, Amsterdam / Brussel, 1964; 1979[6].
LIEVEVROUW-COOPMAN, L., *Spelen mijner jeugd*, Gent: Bond der Oostvlaamse folkloristen, 1952.
WNT = *Woordenboek der Nederlandse Taal*., 's Gravenhage / Leiden, 1863-1998.

Variaties vzw. Vlaamse Koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed

In november 2005 werd de nationale koepel "Variaties vzw. Vlaamse Koepelorganisatie voor dialecten en oraal erfgoed' opgericht. Deze koepelorganisatie verenigt de vijftien lokale, regionale en provinciale dialectverenigingen in Nederlandstalig België en het Brusselse Hoofdstedelijke gewest. Voorzitter is Jacques Van Keymeulen. Een van de eerste activiteiten die Variaties vzw wil organiseren is een Vlaamse Dialectendag, die afwisselend met de Nederlandse Dialectendag van de Stichting Nederlandse Dialecten gehouden zal worden. De eerste Vlaamse dialectdag heeft plaats in het Cultuurcentrum van Lokeren op 10 juni 2006. Het programma duurt een hele dag: met een tentoonstelling, stands van dialectverenigingen, dialectanimatie (muziek, toneel ...) enz. Zodra het programma rond is, wordt dat bekendgemaakt in de pers. Wie interesse heeft in de activiteiten van de diverse dialectverenigingen kan contact opnemen met Rob Belemans, dialectoloog bij het Vlaams Centrum voor Volkscultuur (tel. 02-243 17 30; email: info@vcv.be) of met de secretaris van Variaties vzw, Robert Delathouwer, rdelathouwer@skynet.be of 02.414.20.25.

Proefschrift Gunther De Vogelaer

Enkele informanten van het WVD hebben ook meegewerkt aan de Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten (SAND). Sommige informanten zijn mondeling ondervraagd; anderen hebben een schriftelijke lijst ingevuld. De Gentse medewerker van het SAND-project, Gunther De Vogelaer, is op 24 november 2005 gepromoveerd op het proefschrift *Subjectsmarkering in de Nederlandse en Friese dialecten*.

Presentatie van de eerste afleveringen van het WGD

In Gelderland werden op 25 november 2005 twee afleveringen van het Woordenboek van de Gelderse Dialecten gepresenteerd aan het publiek. De presentatie in het openluchtmuseum in Arnhem had te lijden onder het winterweer dat ons en vooral het oosten van Nederland die dag teisterde. De Belgische collega's bleven noodgedwongen thuis, maar de redactie wil Charlotte Giesbers en Harrie Scholtmeijer toch feliciteren met hun afleveringen. Beide afleveringen behandelen de woordenschat van het huis. Harrie Scholtmeijer schreef de aflevering over de dialecten van de Veluwe, Charlotte Giesbers bewerkte het rivierengebied.

Dialecten in felle kleuren

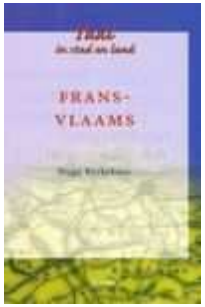

Ook op 25 november werd de reeks 'Taal in stad en land' gepresenteerd in de Koninklijke Academie voor Taal- en Letterkunde in Gent. Prof. dr. J. Taeldeman leidde de avond in. Prof. dr. Magda Devos vertelde over het ontstaan van het dialectlandschap in Vlaanderen en de uitgever, Dirk Demuynck, lichtte het project toe. De reeks beschrijft de taal en de geschiedenis van de taal van plaatsen en/of regio's in Nederland en België. Hiermee wordt voor het eerst een groot aantal stads- en streektalen voor een breed publiek toegankelijk gemaakt. De delen zijn vlot geschreven en aantrekkelijk vormgegeven. Voor iedereen die geïnteresseerd is in zijn of haar stad of regio, in het plaatselijke dialect en in de geschiedenis daarvan bevatten de boeken een schat aan informatie. In Nederland verschenen eerder al 20 delen. De Vlaamse reeks bestaat uit zeven boekjes. Eind vorig jaar verschenen al delen over het *Belgisch-Limburgs* (Rob Belemans en Ronny Keulen), het *Frans-Vlaams* (Hugo Ryckeboer) en het *Brussels* (Sera De Vriendt). De reeks is nu voltooid met het *West-Vlaams* (Magda Devos en Reinhild Vandekerckhove), het *Oost-Vlaams* (Johan Taeldeman), *Vlaams-Brabants en Antwerps* (Miet Ooms en Jacques Van Keymeulen) en *Stads-Antwerps* (Georges De Schutter en Jan Nuyts). De reeks stond onder redactie van Nicoline van der Sijs. Alle delen kosten € 12,50. Onze medewerkers zullen bij de auteurs heel wat bekende namen ontdekken.

Voltooiing van het Woordenboek van de Brabantse Dialecten (WBD)

Op 2 december waren de weergoden ons iets gunstiger gezind dan de week ervoor. Een groot deel van de WVD-redactie was dan ook aanwezig op de presentatie van de laatste afleveringen van het Woordenboek van de Brabantse dialecten in congrescentrum Boerke Mutsaers in Tilburg. Professor Weijnen startte het project op in 1960. In 1960 verstuurden prof. Toon Weijnen en Jan van Bakel de eerste dialectvragenlijsten die de basis zouden gaan vormen voor het WBD.

Prof. Draye overhandigt exemplaren aan de drie gouverneurs(foto: P. Timmerman)

2.3. ***Tutje***

In de streek van Tielt speelt men ***tutje***, en als het spel gewoon bestaat uit aantikken, zonder bijkomende fantasietjes, spreekt men van ***tutje van niet***. Soms zegt men ook ***titje (van niet)*** (Ruddervoorde, Wingene, Tielt). Dit woord is mogelijk afgeleid van het Franse werkwoord *toucher* (= 'aanraken'). Maar dit kan niet met stelligheid beweerd worden. Verdere etymologische gegevens in verband met dit woord ontbreken voorlopig nog.

2.4. ***Kutseken***

Kutseken ten slotte is een bizar woord. Het wordt gebruikt in het zuiden van Zeeuws-Vlaanderen en het is ook opgetekend in het aanpalende Oost-Vlaamse grensdorp Overslag (Wachtebeke). Het *Woordenboek der Zeeuwse Dialecten* geeft ***kutseken doen*** voor het Land van Hulst en Westdorpe; ook in het kinderspelenboek van Zeeland *Koekoek schietebroek* staat het vermeld. Het woord ***kutseken*** is vermoedelijk een afleiding van het werkwoord *ketsen*, dat teruggaat op de Noord-Franse (Picardische) vorm van het Franse *chasser*, dat 'jagen' betekent. Het *WNT* omschrijft *ketsen* als: "*Jagen*: in den zin van hard loopen (als vervolger: achter iemand of iets aan; als vervolgde: vóór iemand of iets uit)". Naar alle waarschijnlijkheid is *ketsen* geëvolueerd naar *kutsen*, waaruit dan het substantief ***kutseken***, met verkleinachtervoegsel, gevormd is.

3. Specifieke varianten van het tikkertjesspel

Naast de algemene benaming voor het tikkertjesspel bestaan er ook nog talrijke namen voor specifieke varianten van het geliefde kinderspel. En die willen we u niet onthouden. Decock en Teirlinck vermelden in hun boek *Kinderspel en kinderlust in Zuid-Nederland I* bijvoorbeeld ***katje spelen aan iet***. In deze variant wordt er een bepaalde stof, bv. ijzer, aangeduid die de speler 'vrij' maakt. De speler die ijzer raakt, mag bijgevolg niet getikt worden. Andere leuke soorten van tikkertje spelen hebben betrekking op hoe het katje zich beweegt tijdens het spel. Bij ***katje-met-den-elleboog*** is het de bedoeling dat het katje de anderen tikt met de elleboog. En bij ***katje-met-de-armen-gekruist*** moet het katje met de armen gekruist lopen en kan hij de anderen dus enkel al stampend raken. Bij ***katje-malheureux*** ten slotte moet het kind dat getikt wordt de ene hand op de getikte plaats leggen en zo de andere spelers achternazitten.

Ook Lievevrouw-Coopman heeft onderzoek verricht naar allerhande kinderspelen. Hij tekent nog twee varianten van het tienespel op, namelijk ***tien***

‘Echte Loopspelen’ en volgens hen spelen zowel jongens als meisjes ***katje jagen***. Met behulp van een aftelrijmpje wordt aangeduid wie ‘er aan is’. De tikker – ‘de kat’ of ‘het katje’ – moet dan de andere spelers achternazitten. Wie geraakt wordt, moet dan op zijn beurt de anderen trachten te tikken.

Er bestaan ook variaties op de uitdrukking ***katje jagen***. In Hamme zegt men ***katje van jagers*** en in Moerzeke ***kattejagen***. ***Katje spelen*** is een andere werkwoordelijke uitdrukking om het tikkertjesspel te benoemen. Men ***speelt katje*** in de streek van Diksmuide (Werken, Zarren, Handzame), ten zuiden van Gent, in de streek van Zottegem en in het westen van het Waasland. Verder kent het kinderspel ook nog andere benamingen. In het zuidoosten van West-Vlaanderen klinkt het ***katje deraan*** (Kortrijk, Wervik, Ieper, Roeselare, Menen, Izegem en Beselare) – altijd onder de vorm van ***katje dran***. Om de eenvoudigste variant van het spelletje te benoemen, zegt men ***katje (van) niet*** in West-Vlaanderen en ***katje (van) niets*** in het Waasland, vooral in Sint-Niklaas.

2.2. ***Tiene*** + varianten

In Gent en omgeving noemt men ‘tikkertje spelen’ ook wel ***tiene spelen***. Oorspronkelijk verstond men hieronder een specifieke variant van het tikkertjesspel, zoals beschreven wordt door Lievevrouw-Coopman in zijn boek *Spelen mijner jeugd.* De tikker roept “tiene” en steekt terzelfder tijd de handen omhoog, de tien vingers opengespreid. De andere spelers antwoorden “‘k Hè ze geziene”, en lopen weg. Terwijl de tikker een speler achternaloopt, blijven de overigen staan, zetten zich op hun hurken en zingen:

‘k Roer in mijne pap,
in d’eer-eerde.
‘k Roer in mijne pap
en hij es zoo slap!

Daarbij maken de kinderen een roerende beweging, om de tikker uit te dagen en naar hen toe te lokken. Zodra ze hem echter zien naderen, lopen ze weg, en als ze zich eenmaal buiten zijn bereik bevinden, dagen ze hem weer met hetzelfde liedje uit. Dit gaat zo verder tot er een speler aangeraakt is. Daarna herbegint het spel. De naam voor deze manier van tikkertje spelen is blijkbaar overgedragen op het spel in het algemeen.

Nu zijn de laatste WBD-afleveringen verschenen en staan er samen 33 afleveringen op de boekenplank. Op meer dan 12.000 bladzijden is zo een belangrijk onderdeel van het culturele erfgoed van Noord-Brabant, Antwerpen en Vlaams-Brabant vastgelegd.
Het was dan ook zeer leuk dat prof. Weijnen, nu 96 jaar oud, erbij kon zijn om de voltooiing van zijn levenswerk te vieren. Het werd een gevarieerde middag met uiteraard veel speeches. De huidige projectleiders hadden het over de geschiedenis en de toekomst van het WBD. Oud-premier Dries van Agt hield als bekende Brabander een feestrede. Er waren optredens van Gerard Korthout en van Tom America. Ten slotte werden de vier nieuwe en laatste afleveringen aangeboden aan de drie gedeputeerden van cultuur van de provincies Antwerpen, Noord-Brabant en Vlaams Brabant. Uiteraard wordt zo’n gebeuren afgesloten met een receptie. Over enkele jaren volgt de feestelijke afsluiting van het Woordenboek van de Limburgse Dialecten en uiteraard doen we ook in Gent ons best om de volgende jaren zoveel mogelijk afleveringen klaar te maken.

Prof. Weijnen en prof. van Bakel (foto:Timmermans)

Voordrachten door de WVD-redactie

Magda Devos hield in het najaar enkele lezingen over de dialecten in Vlaanderen. Zij was onder andere te gast in Bevere (Oudenaarde) op 19 oktober 2005. Voor de Heemkundige Kring van Bevere vertelde ze over ‘De regenboog van de Vlaamse dialecten’. In Den Haan vertelde ze op 15 december 2005 voor het Davidsfonds Den Haan over ‘Het dialect, een taal van gisteren?’

Jacques Van Keymeulen sprak op 19 september 2005 in Heule voor Markant over ‘Heule in het West-Vlaamse dialectlandschap’. Op 24 oktober 2005 was hij te gast in de Freinetschool De Wingerd met een lezing over ‘Gent, taaleiland in Oost-Vlaanderen’. Op 9 december vertelde hij aan een groep

enthousiaste leden van het Vlaams Verbond Voor Gepensioneerden op de kaderdag voor de provincie Oost-Vlaanderen over de werking van het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten en de noodzaak om nieuwe informanten te vinden. Op 12 december sprak hij in Antwerpen voor het Verbond der Vlaamse Academici.

Hugo Ryckeboer blijft actief bezig met dialecten en gaf in het najaar dan ook nog heel wat lezingen: op 19 september voor Markant van Heusden over het dialect van Heusden in het Nederlandse taallandschap, op 3 oktober voor de Algemene Vergadering van de Orde de Drie Koningen te Beauvoorde over De Westhoek in de dialectologie. Op 11 oktober begeleidde hij een reis van de Zilveren Passer uit Dworp door Zuid-West-Vlaanderen en Frans-Vlaanderen met cultuurhistorische commentaar in het bijzonder over de taal en de taaltoestand. Op 25 november hield hij een spreekbeurt voor het Vermeylenfonds van Oudenaarde over de zuidelijk Oost-Vlaamse dialecten in het Nederlandse taallandschap.

Tineke De Pauw sprak op 19 oktober in Assenede voor de Gepensioneerdenbond over het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten in het kader van een wervingsactie voor nieuwe informanten en op 10 december was ze te gast in Hansbeke voor de Natuurvereniging 'De Ratel' en de Heemkundige kring met een lezing over de fauna en flora in de dialecten.

Alle redacteuren vertelden op de diverse medewerkersbijeenkomsten in Gent, Brugge en Terneuzen iets over hun projecten.

Artikelen in de marge van het project

Aan de reeks *Taal in Stad en Land* werd hierboven al aandacht besteed. U kon er al lezen dat Magda Devos, Jacques Van Keymeulen, Hugo Ryckeboer en Johan Taeldeman auteurs zijn van een van de deeltjes uit deze reeks.
Jacques Van Keymeulen werd een paar keer geïnterviewd. Dat resulteerde in *Schoon is mijn moederspraak,* een interview samen met Liselotte Van Vlem in *Eigentijds* (KGB-Magazine) 38 (2005), blz. 36-38 en een interview over dialectbeleving en dialectwoordenboeken, in *De Morgen* (14.11.2005).
Hugo Ryckeboer schreef niet alleen over het Frans-Vlaams in deze reeks maar heeft samen met Dick Wortel, Frans Debrabandere en Eric Duvoskeldt meegewerkt aan de redactie van het *Woordenboek van het Frans-Vlaams* van Cyriel Moeyaert, dat eind september is uitgegeven door het Davidsfonds.

Omdat de gegevens van de nieuwe informanten nog niet aangevuld zijn met materiaal uit oudere bronnen, ziet het kaartbeeld er nogal sober uit. Er bestaan dus nog andere dialectbenamingen voor tikkertje, maar die zijn hier nog niet opgenomen. Op de kaart is af te lezen dat de benaming ***tikkertje*** algemeen verspreid is over het hele dialectgebied, behalve in de streek Ieper-Poperinge. Het is tegenwoordig het gangbare woord in de standaardtaal om het kinderspel aan te duiden. Dit kan grotendeels verklaren waarom het woord zo alomtegenwoordig op de kaart te zien is. Veel oudere mensen kennen het dialectwoord vanuit hun kindertijd niet meer en grijpen naar een woord dat nu veel te horen is. Dit toont nogmaals aan dat de dialectkennis in de meeste streken zienderogen achteruit gaat. *Van Dale* vermeldt ***krijgertje*** als synoniem van tikkertje in het Algemeen Nederlands, maar dat woord komt zelden voor in de dialecten. Laten we eens kijken naar de andere dialectbenamingen voor het tikkertjesspel.

2. De dialectbenamingen voor tikkertje

2.1. ***Aantikkertje***
Naast ***tikkertje*** zegt men ook ***aantikkertje*** om het spel te benoemen. Die benaming komt voor in de streek van Gent (Destelbergen, Ledeberg) en is ook geattesteerd in Strijpen (Zottegem). Het woord spreekt voor zich: tikkertje is een spel waarbij men iemand probeert aan te tikken.

2.2. ***Katje*** + varianten
Een zeer verspreid dialectwoord voor 'tikkertje' is het woord ***katje***. We treffen het aan in heel West- en Oost-Vlaanderen, soms uitgesproken als *ketje* of *kitje*. *Ketje* horen we vooral in het West-Vlaamse Houtland (Ichtegem, Handzame, Torhout, Lichtervelde, Zwevezele), maar ook in de Denderstreek. *Kitje* vinden we terug in de streek van Tielt, in Zedelgem, in Dudzele en in Knokke.

Waar komt het woord ***katje*** vandaan? In het *Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek* van Debrabandere lezen we dat het woord ***katje*** zijn oorsprong vindt in het Picardische woord *cache* (uitspraak *catche*) in bv. *cache-courir* (= 'tikkertjesspel'). Het Picardische *cache* is verwant met het Franse woord *chasse*, wat natuurlijk 'de jacht', 'het jagen' betekent (Frans: *chasser*). Dit hoeft niet echt te verwonderen, want het woord ***katje*** komt vaak voor in de uitdrukking ***katje jagen*** om het tikkertjesspel te benoemen. Dit zegt men vooral in de streek van Dendermonde. De Cock en Teirlinck plaatsen ***katje jagen*** in hun boek *Kinderspelen en kinderlust in Zuid-Nederland I* onder

Pak me dan als je kan!

1. Inleiding

Tikkertje spelen, hét kinderspel bij uitstek! Wie kent het niet? Het is een van de eenvoudigste kinderspelen ter wereld. Het is zo oud als de straat en het houdt vandaag nog steeds stand. Want ondanks de overvloed aan videospelletjes en andere technologische snufjes spelen kinderen nog steeds tikkertje op straat. Gelukkig maar…

Momenteel bereidt de WVD-redactie een aflevering 'School & Kinderspelen' voor. Matthias Lefebvre werkt hieraan in samenwerking met en onder begeleiding van Tineke De Pauw. De redactie neemt ook initiatieven om nieuwe informanten aan te trekken. Voor deze nieuwe informanten heeft de redactie een korte proefvragenlijst (WVD 153) opgesteld. We vroegen onder andere naar hun dialectbenaming voor het spel tikkertje, het spel waarbij de deelnemers getikt worden door een tikker. 167 nieuwe medewerkers hebben die vraag beantwoord. Het zoeken naar een benaming voor dit spel is vaak niet zo eenvoudig voor onze informanten, want velen moeten hun kindertijd weer voor de geest halen. Het is voor de meeste mensen immers lang geleden dat ze nog tikkertje gespeeld hebben. Bovendien bestaan er talrijke variaties van tikkertje spelen, en bijgevolg vinden we veel verschillende benamingen. Ook dat kan soms voor de nodige verwarring zorgen.

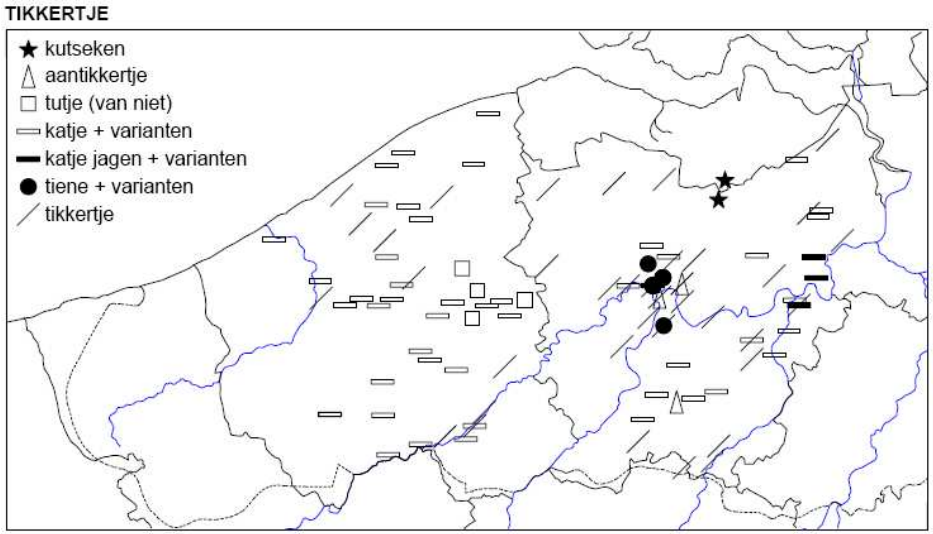

Onze informanten in de media

Een groot gedeelte van onze informanten vult de vragenlijsten zelf in; anderen vullen de vragenlijsten in met een vaste zegsman, maar er zijn er ook die de vragenlijsten invullen per groep. Dat gebeurt bijvoorbeeld in Bellegem. En ze haalden er zelfs de pers: de Bellegemse club stelt zich aan u voor. Het artikel is geschreven door Gaby Van Huylenbrouck, de initiatiefnemer van deze groep.

Bellegem werkt mee aan het WVD

Het heeft allemaal te maken met 21 februari 2002. Toen gaf Prof. Dr. Magda Devos van de Universiteit Gent voor het Davidsfonds een lezing met als titel "Positie en waardering van het dialect". Tijdens de 'onderhandelingen' vooraf (najaar 2001) omtrent plaats en tijd en budget … kwamen ook tal van andere elementen ter sprake. Onder andere het feit dat steller dezes lang geleden zijn licentiaatsverhandeling had gewijd aan een aantal dialecten "Aan de grens van West- en Oost-Vlaanderen" (28 gemeenten, uitgaande van Ruiselede), en dat professor Devos en ondergetekende elkaar nog (vaag) kenden vanuit hun studentenperiode in de jaren '60 en een paar fijne herinneringen konden ophalen… Conclusie: het kostte mij niet zo heel veel moeite om prof. Devos te overhalen in Bellegem te komen spreken maar, vice versa, ook voor haar niet om Bellegemse medewerking te vinden voor het project waar zij al jaren de leiding over heeft: "Het Woordenboek van de Vlaamse Dialecten".

'Onder auspiciën' van het Davidsfonds werden dus belangstellenden gezocht én gevonden, en reeds op 3 en 9 januari 2002 vonden de eerste 2 vergaderingen plaats, om 14 uur in OC De Wervel. Plaats en uur zouden nadien niet meer veranderen… We waren gelanceerd. Telkenmale beantwoordden de medewerkers, zo'n tiental authentieke Bellegemnaren tussen 60 en 85 jaar, een paar (lange) vragenlijsten rond diverse themata in "hun schoonste / beste Bellegems". Onderwerpen die reeds aan bod kwamen – soms uitgesplitst over verschillende vragenlijsten – waren Werktuigen (bij verschillende beroepen), Voedsel, Snoep, Kledij (mannen/vrouwen, kinderen/volwassenen, op feest- en werkdagen), Geboorte & Dood, Doopsel & Huwelijk, Seksualiteit, Afstamming & Familiebanden, Kinderspelen, enz…, enz… Telkens een serieuze boterham, waarbij we er meestal in slagen om op één namiddag 2 lijsten van ca. 110 à 140 vragen af te werken.

Het vraagt een inspanning, ongetwijfeld, maar een kwinkslag en ludieke (tussen)commentaren zijn nooit ver weg. "We amuseren ons", zeggen de deelnemers telkens weer. Werken voor de wetenschap kan blijkbaar dus ook

geestig zijn (soms)… Het feit trouwens dat de meeste deelnemers van-het-eerste-uur nog altijd stipt present zijn, wijst er inderdaad op dat ze graag op die namiddagen voor een drietal uren naar De Wervel komen. We zijn dus in 2005 reeds aan onze 4° jaargang toe, met een gemiddelde van zo'n 6 à 8 samenkomsten per jaar.
De vooruitzichten: nog een paar nieuwe vragenlijsten nu in september, en op het einde van 2005 of begin 2006 een nieuwe reeks… .
U ziet het, beste lezer: de werkgroep is nog niet "aan het einde van zijn Bellegems". Integendeel, de inspanningen van onze groep – weliswaar verzacht door een kopje koffie-met-koekje en/of een pintje en vooral veel spontane leute – helpen mee om ook het dialect van Bellegem letterlijk 'op de kaart te zetten' in het geheel van de Vlaamse dialecten. Iedereen weet trouwens dat daar niet te lang meer mee gewacht mocht worden, dat de échte dialectsprekers overal te lande steeds een dagje ouder worden… . Onze medewerkers vormen a.h.w. de laatste generatie van mensen die hun dialect nog echt kennen en kunnen doorgeven. We danken die getrouwen voor hun standvastige medewerking, die ongetwijfeld bijdraagt tot Bellegems rijke culturele patrimonium!

Onze Bellegemse medewerkers, met uiterst rechts Gaby Van Huylenbrouck

tuimelaberg, maar waarschijnlijk is het ontleend aan de alom bij dergelijke spelletjes gebruikelijke kreet "hopla!" of "hoepla!".
De benaming ***kunstlaberg*** is uiteraard afgeleid van het woord ***kunst***, dat verspreid in Vlaanderen voorkomt als benaming voor de koprol. Dit laatste woord is qua betekenis nauw verwant met de eerder besproken *part* of *pert*, en betekent eveneens 'malle kuur'. In het noorden van de Denderstreek vinden we ook ***kaduns(t)*** terug, wat eigenlijk hetzelfde woord is als *kunst*, maar met het invoegsel *-ad-*. Dit invoegsel komt nog voor in de Vlaamse dialecten en wordt op sommige woorden waarschijnlijk toegepast om ze nog wat levendiger en expressiever te maken. Volgens hetzelfde procédé is ook *plaveister* gevormd uit *pleister*, *machochel* uit *mokkel*, *flameien* uit *fleien*, *kaveete* uit *keete*, enz...
Nog in dezelfde betekenissfeer ligt het woord ***kuur***, dat niet op de kaart staat, maar dat door verschillende Gentse informanten werd opgegeven. Volgens het WNT is een kuur immers ook een 'verbazingwekkende verrichting, een kunststuk, een toer' ofwel een 'malle manier van doen, een gekke, zonderlinge daad, wonderlijke verrichting, streek, grap of gekheid'.

Tot slot stellen twee benamingen voor de koprol ons nog voor een raadsel. Mogelijk is ook de term ***tuimelparijs***, die enkele keren voorkomt (in Hamme en in Erpe), maar die niet op de kaart werd opgenomen, verwant met het element *pert*. Daarover werd echter nog geen uitsluitsel gevonden. Veronderstellen dat ook ***perm(en)toop***, dat twee keer in de Denderstreek (in Erpe en in Mere) werd opgetekend, op deze betekenis zou teruggaan, is waarschijnlijk wat te gewaagd. Ook voor deze woordvorm werd jammer genoeg nog geen verklaring gevonden.

Liesbet Triest

Bibliografie

JOOS, A. *Waasch Idioticon*. Gent – Sint-Niklaas, 1900.
WNT = *Woordenboek der Nederlandse Taal*. 's Gravenhage – Leiden 1863-1998.

zoals in de standaardtaal ‘omvervallen’ of ‘ondersteboven vallen’ betekent. De verwantschap met het Engelse werkwoord *to tumble*, dat hetzelfde betekent, valt meteen op. *Tuimelen* is gevormd uit het verdwenen Middelnederlandse werkwoord *tuimen*, dat naast ‘naar beneden vallen’ in de eerste plaats ‘buitelingen maken, sprongen maken, springen, dansen’ betekende. *Tuimelen* zelf had vroeger dus een ruimere betekenis dan nu, omdat toen ook dansen, springen en gek doen onder de noemer *tuim(el)en* vielen.

De woorden ***tuimeling*** en ***tuimelet*** zijn afleidingen, woorden dus die gevormd zijn met een achtervoegsel. Het eerste is gevormd met *–ing*, dat hier dezelfde betekenis heeft als in bijvoorbeeld *beweging* (afleiding van *bewegen*), *besparing*, *vergeving*,… Deze woorden zijn dus zelfstandige naamwoorden die handelingen noemen. Het achtervoegsel *–et(te)* is een Frans achtervoegsel, vaak met een ‘verkleinende’ betekenis. Mogelijk is ***tuimelet*** ontstaan onder invloed van het Franse woord *cumulet* voor de koprol. Dat hoeft niet te verbazen, aangezien er vroeger al in het lager onderwijs behoorlijk wat Frans werd geleerd. In vele scholen was er één keer in de week verplicht “Franse koer”. De leerlingen waren op die dag verplicht om tijdens de speeltijd Frans te spreken, anders werden ze gestraft. Op die manier kan dus nogal wat Frans in de spelletjeswoordenschat binnengeslopen zijn.

Tuimelpert en ***tuimelbert*** zijn geen afleidingen maar samenstellingen; dat zijn woorden waarbij twee apart bestaande woorden zijn samengevoegd. Het tweede deel, *–pert,* is in deze samenstelling een variant van het Nederlandse *part*, zoals bijvoorbeeld in de uitdrukking *parten spelen*, en betekent onder andere ‘gril, malle kuur’.
De overgang van *–pert* naar *–bert* is wellicht een geval van zogenaamde volksetymologie. Omdat het element *–pert* bij vele dialectsprekers weinig associaties met een bestaand woord opriep, werd het tweede lid van de samenstelling veranderd in *–berd*/*–bert* (een ander woord voor plank) of zelfs in *–berg*. De vormen met *–berg* zijn geconcentreerd in het Waasland. Het oudere Wase woord voor de koprol is waarschijnlijk ***tuimelberg,*** met als varianten ***tuimelenberg*** en ***tuimelaberg***. ***Tuimelberg*** komt in oudere vragenlijsten (uit 1925) nog voor en werd ook opgenomen in het *Waasch Idioticon* van Joos uit 1900, maar werd bij de recentere opvragingen niet meer opgetekend. De benaming die bij onze Wase informanten wel nog werd opgetekend is ***kunstlaberg***. Het ietwat vreemde tussenvoegsel *-la-* is er misschien gekomen naar analogie met het verkeerd geïnterpreteerde

Waar komt een “schuiferluit” vandaan?

Volgens de jongste en ongemeen rijke aflevering van het WVD over KARAKTER is een *schuiverluit* of *schuiferluit* in Kortemark een ‘slechterik’ in het algemeen of een ‘losbol’ in Veurne-Ambacht en in zuidelijk West-Vlaanderen. In Lissewege duikt hiervoor de variant *schuiferdeluit* op. Tenslotte wordt *schuiferluit* in Poperinge ook gezegd voor ‘gemeen volk’ in het algemeen.
Het gaat hier dus om een typisch West-Vlaams woord. De uitspraak is dan ook *sjchuuferluut, sjchuiver(de)luut*. Er wordt steeds een negatieve karaktereigenschap mee bedoeld. R. Desnerck in zijn Oostends Woordenboek noemt een *sjuuferluut* ofwel en ‘flegmatieke kerel’ ofwel een ‘grote deugniet, stouterik’.

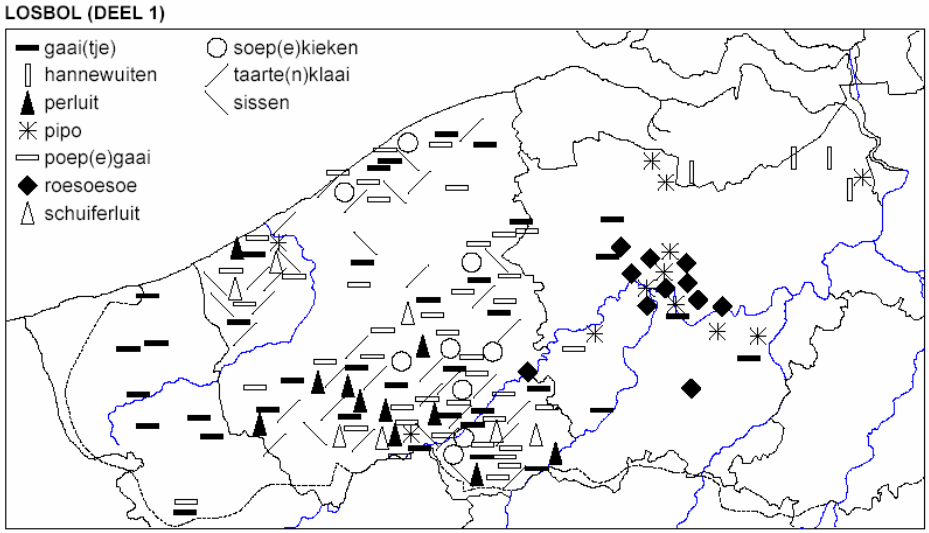

Waar komt dit woord vandaan? Om de herkomst van een woord te achterhalen moeten we vooreerst de verschillende vormen met elkaar vergelijken en hun verspreiding nagaan. Hoewel het woord zowat overal in West-Vlaanderen bekend lijkt, wordt het vooral opgegeven in het zuiden van West-Vlaanderen benoorden de taalgrens. Dat zou kunnen wijzen op een ontlening aan het naburige Frans. Wat daar nog meer op wijst zijn de vormen die in Veurne-Ambacht en vooral in Frans-Vlaanderen worden opgegeven. De Bo in zijn *Westvlaamsch Idioticon* vermeldt naast de algemene uitspraak *schuferluut* “in Veurne-Ambacht *schuferlu*”. Dat komt overeen met vormen die ook in Frans-

Vlaanderen gesignaleerd worden. Het pas verschenen *Woordenboek van het Frans-Vlaams* door Cyriel Moeyaert [1] kent een *suferluut* in Rubroek voor een 'kletser, iemand die malle praat uitslaat', ongeveer hetzelfde als een 'losbol' dus. Daarnaast echter noteert het ook een vorm die ons allicht de herkomst van het woord verklapt: *sjuvelu* in Sint-Jans-Kappel voor 'woesteling, wild persoon'. Ook in Steenvoorde hoorde ik spreken van een *sjuverluuw* voor een persoon van bedenkelijke kwaliteit.
Het ontbreken van een eind-*t* doet ons natuurlijk denken aan het Franse *chevelu* 'behaard, langharig'. Blijkbaar werd een manspersoon met lange haren gemakkelijk geassocieerd met een 'wildeman', een 'deugniet' of wat al meer wat niet deugt. De betekenisassociatie is te vergelijken met die van *ruwlokte*: 'met ruwe lokken, met wilde haren' dat in het WVD-deel Karakter opgenomen is uit De Bo in de betekenis van 'ruw te werk gaand' en voorts in de betekenis van 'roekeloos' in de Westhoek. Ik ken *ruwlokte* in mijn Izenbergs dialect vooral in de betekenis van 'brutaal, driest, onbesuisd en ongemanierd'. Een dergelijke betekenisevolutie kan *chevelu* in het Frans reeds hebben doorgemaakt voor het in de taalgrensstreek uit het Frans werd overgenomen.
Maar nu resten ons toch nog een paar klankwijzigingen te verklaren om bij *schuiverluit* uit te komen. Ten eerste is er een *–r-* ingeschoven voor de *–l-* van *–luut*. L en R zijn twee zeer verwante medeklinkers, die gemakkelijk verwisseld worden, b.v. *leper* voor *lepel*. Zo wordt er ook gemakkelijk een *r* ingeschoven voor een *l,* b.v.in het Kortrijkse *schuferling* voor "schuifeling"[2].Dan blijft nog de vraag waar die eind-*t* vandaan komt in het grootste deel van het West-Vlaams.
Welnu, men weet dat in het Kortrijks de eind-t of -d in de uitspraak steeds wegvalt : *Ie e doo* voor 'hij is dood' of *Men nieuwen oe* voor 'mijn nieuwe hoed'. Ik veronderstel nu dat het Franse *chevelu* het eerst in het Kortrijks is ontleend en van daaruit over West-Vlaanderen is verspreid. Alleen hebben de dichtste buren van de Kortrijkzanen gemeend dat zij daar een eind-*t* aan moesten toevoegen, omdat die Kortrijkzanen die namelijk nooit uitspreken. Ze hebben er dus *sjeveluut* van gemaakt, en dat is dan verder *sjuveluut* en *sjuverluut* geworden. In het Veurne-Ambachtse en in Frans-Vlaanderen echter was men al te ver van het Kortrijkse af en te dicht bij de Franse bron om die valse Kortrijkse eind–*t* er nog aan vast te plakken.Vandaar de Westhoekwoorden *schuferlu, sjuvelu* en *sjuverluuw*.

Hugo Ryckeboer

[1] Cyriel Moeyaert, met medewerking van Dick Wortel, Frans Debrabandre, Hugo Ryckeboer en Eric Duvoskeldt, *Woordenboek van het Frans-Vlaams*, Davidsfonds, Leuven, te verschijnen september 2005
[2] Frans Debrabandere, Kortrijks Woordenboek, Kortrijk – Brugge, 1999, blz. 422.

Tuimelperten, kunstlabergen en andere kuren in het gras

Op dit moment werkt de redactie ijverig verder aan zowel een aflevering over kinderspelen als een over het lichaam. Een begrip dat een grote kans maakt om in de beide afleveringen te worden opgenomen, is de koprol. Die bestaat erin gehurkt te gaan zitten, het hoofd tussen de handen op de grond te zetten, en dan de benen omhoog te werpen zodat men over het hoofd op de rug rolt en als alles goed gaat aan de andere kant weer op de voeten neerkomt. Zoals te zien is op onderstaande kaart, vertonen de Vlaamse dialecten een grote variëteit aan benamingen voor deze beweging, die vooral door spelende kinderen werd en wordt uitgevoerd. Tegenwoordig gebeurt dat echter niet alleen meer buiten op het gras, maar ook tijdens de turnles.

De gegevens op de kaart werden verzameld aan de hand van een proefvragenlijst die de voorbije maanden werd ingevuld door 167 nieuwe informanten. Deze gegevens werden aangevuld met reeds verzameld materiaal uit vragenlijst 123, vraag 85 (december 2000) over het lichaam.

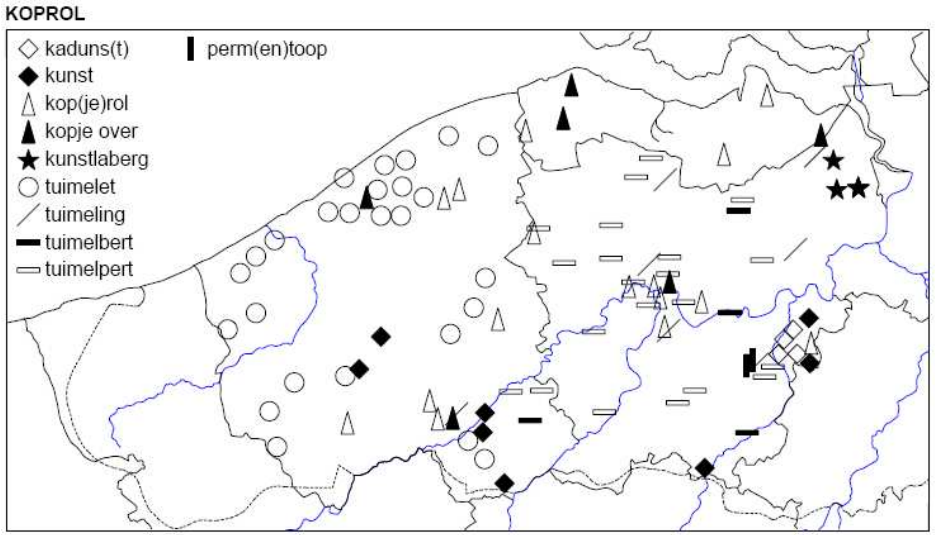

Op de kaart merken we meteen dat de benamingen waarin het element *tuimel-* voorkomt veruit het talrijkst zijn. Daarbij valt op dat ***tuimelet*** typisch West-Vlaams is, terwijl in Oost-Vlaanderen ***tuimelpert*** en ***tuimelbert*** overwegen. Daarnaast komt in Oost-Vlaanderen ook ***tuimeling*** sporadisch voor. Al deze benamingen zijn afgeleid van het werkwoord *tuimelen*, dat in de dialecten net